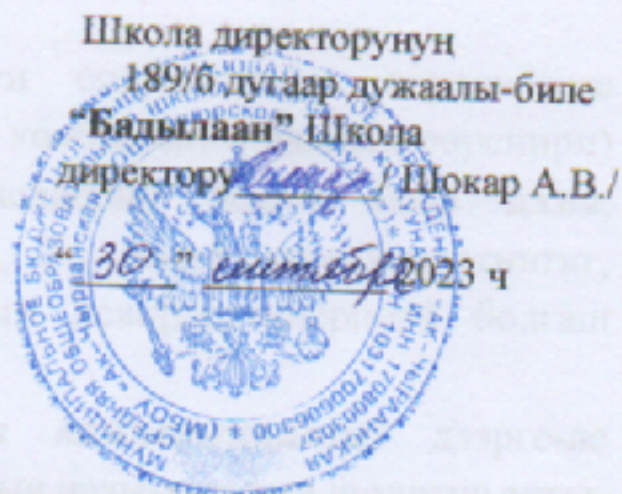

Тыва Республиканың Өөрөдилге болгаш эртем яамызы
Муниципалдыг бюджеттен хандырылгалыг ниити өөрөдилге чери
“Ак-Чыраа ниити билиг ортумак школазы”

ШМК-ның хуралына көргөн
Протокол № 1
“29” август 2023
Тырык /Тырык А.А./

“Чөпшээрешкен”
Директорнун өөрөдилге
талазы-биле оралакчызы
Тумат /Тумат Д-Х.О./
“29” сентябрь 2023 ч

КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАЛЫГ

ПЛАННААШКЫН

Тыва дыл

Класс: 10

Өөрөдилге номунун автору ады, үндүрген чылы: А.К., Ойдан-оол, Б.К.Ондар, К.Б.Доржу,
Е.М.Куулар. Тыва дыл. 10-11 класс. Кызыл- “Юрий Кюнзегеш” аттыг ТывНУЧ, 2007

Программаның ады: РФ-тин чаартынган ӨФКС-түн негелделеринге дүүштүр ортумак ниити
өөрөдилге черлеринин 5-9 класстарына тыва дылдың федералдыг ажылчын программазынга
дүүштүр кылдынган.

Өөрөдилге планы-биле
ниити шагы – 34 шак;
неделяда – 1 шак

Тыва дыл, чогаал башкызы
Тырык А.А. ажылдап кылган.
Категориязы: дээди

2023-2024 өөрөдилге чылы

Тайылбыр бижик

Программа РФ-тиң чаарттынган ӨФКС-түң негелделеринге дүүштүр ортумак ниити өөредилге черлериниң 5-9 класстарына тыва дылдың федералдыг ажылчын программасына дүүштүр кылдынган.

Долу ортумак **школага** тыва дыл курузунуң сорулгазы – өөредилгеге метапредметтиг (кандыг-бир эртемниң өске эртемнер-биле холбаазына даянып өөренири) болгаш предметтиг (тус эртемге хамаарышкан) түңнелдерни чедип алыр дээш, компетенциялар-биле ажылче кичээнгейни угландыраы. Ук ажыл коммуникативтиг, лингвистиктиг болгаш культурологтуг компетенцияларның хевирлеттинеринге болгаш сайзыраарына салдарлыг.

Коммуникативтиг компетенция (харылзажылга компетенциязы) дээрге-ле чугааның янзы-бүрү хевирлерин шиңгээдип алганы, уругларның назы-харына дүүштүр аңгы-аңгы байдалдарда шын ажыглаары. Азы, өскээр чугаалаарга, аас болгаш бижимел чугааның үндезиннерин шиңгээдип ап, дылды ажыглаарының мергежил, чаңчылдарын назы-харының аайы-биле өөредилге болгаш ажыл-агыйның өске-даа адырларына, херек таварылгада база өг-бүлеге, чоок кижилери, эш-өөрү-биле чугаага ажыглап билири болур. Кижиниң улус-биле харылзажып билири чугааның сорулгаларын тодарадып, ооң байдалына база чугаалажып турар кижизиниң хар-назыны, социал байдалы, туружунга таарыштыр, шын чугаалажырының эптиг аргаларын тып билиринден, херек болза, чугаалажыр аянын өскертип билиринден көстүп кээр.

Өөренип турар тема бүрүзү уругларның логиктиг боданыышкынын болгаш чугаазын сайзырадырына салдарлыг болур ужурлуг. Тыва дыл кичээлдеринге өөреникчилерниң чугаазын үш *угланыышкынга* чагыртып сайзырадыр.

Кижиниң төрөөн дылы –чүгле ооң иезиниң дылы эвес, ол дылга чугаалап турар бүгү чоннуң дылы. Дыл тускай аймак-сөөк улус, чижээ, нация болурунуң база бир кол демдээ болбушаан, бүгү национал культураның үндезини болур. Дылда чоннуң бүгү-ле үнелиг байлаа сиңниккен. Сайзыраңгай, хөй функциялыг дыл кижилерниң мөзүлүг, чаагай сеткилдиг, келир үеге бүзүрелдиг кылдыр кижизиттинеринге улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш тыва чоннуң, тыва школачыларның кол сорулгазы болза төрөөн дылдың байлаан шиңгээдип ап, ону камнап, байыдып, аңаа чоргаарланып, янзы-бүрү бокталдырыышкыннардан чайладып, арыг эдилээри болур. Бо сорулганы боттандыраы төрөөн дылды школага чедииншикниг башкылаарындан база улуг хамаарылгалыг.

Оон аңгыда уругнуң кижини бооп хевирлеттинип сайзыраарына ниити ортумак өөредилге системазында өөредип турар эртемнерниң аразында төрөөн дыл кол черни ээлеп турар. Тыва дыл эртемниң школага өөредилге-кижизидилге талазы-биле ужур-дузазы ооң харылзажылганың эң чепсээ болбушаан, уругларның угаан-медерелин сайзырадыр, оларны долгандыр турар бойдус дугайында билиглер-биле чепсеглээр, ада-өгбениң амыдыралының

байлак дуржулгазын ажыглап билиринге чаңчыктырар, тыва улустуң национал культуразын шиңгээдип алырынга дузалаар социал функциялары-биле тодараттынып турар.

10-11 класстарга тыва дыл эртеминиң өөренир чүүлдери

10-11 класстарга тыва дыл өөредириниң бо программазын республикада төрөөн дыл башкылаашкынының ниити байдалын, 9 класс дооскан өөреникчилерниң билиглериниң, мергежилдериниң, чаңчылдарының деңгелин сайгарып, оларның шиңгээдип албайн турар темаларын колдады кирип, чамдык дуржулгалыг башкыларның болгаш методистерниң, дыл эртемденнериниң, 5-9 класстарның өөредилге номнарының, тыва дыл программазының авторларының сүмелеринге, саналдарынга даянып кылган.

Программаны (орфографиядан өске темаларны) шуушкак принцип езугаар тургускан.

10-гу класска «Фонетика», «Лексика», «Фразеология», «Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгазы», «Морфология» деп темаларны катаптап системажыдар.

10-11 класстарга тыва дылды өөредириниң сорулгалары болгаш өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- өөреникчилерниң 5-9 класстарга фонетика, графика, лексика, фразеология, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология болгаш синтаксис), орфография, пунктуация, стилистика талазы-биле алган тодаргай билиглерин улам ханыладып системажыдар;
- шын бижирииниң (орфография) болгаш бижик демдектерин салырының (пунктуация) чаңчылдарын быжыглап автоматчыдар;
- өөреникчилерниң харылзаалыг чугаазын сайзырадырының айтырыгларын улам делгемчидип, чедип алган мергежилдерин, чаңчылдарын быжыглаар;
- өөреникчилерге литературлуг дылдың нормаларын шиңгээттирер, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаа культуразын улам бедик чадаже көдүрер;
- төрөөн дылынга ынак болгаш камныг болурунга кижизидер, ооң байлаан шиңгээдип алырынга өөреникчилерни хандыкшыдар;
- оларның билиглерни боттары чедип алырынче чүткүлүн деткип, ном болгаш билиглерниң өске-даа үндезиннери-биле хууда ажылдап билиринге чаңчыктырар;
- дыл материалын ажыглап, өөреникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл, экология болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандырар.

Өөредилге планы-биле шупту- 35 шак. Неделяда -1 шак

№	Кичээлдин темазы.	шагы	Онаалга	Эрттирген ай, хуну	
				план	факт
1.	Дыл дугайында билиг. Тыва дыл – турк дылдарнын бирээзи. Оске турк дылдарнын аразында Тыва дылдын туружу. Тыва дылдын ниитилел хулээлгелери.	1	Конспект А.7 айт.харыы	04.09	
2.	Орхон-Енисей бижии – турктернин огбеле-ринин бижии. Бижиктиг тураскаалдарнын шыгжаттынганы. Бижимел тураскаалдарнын хевирлери болгаш жанрлары.	1	Конспект	11.09	
3.	Амгы тыва дылдын ажыглаттынып турар хевирлеринин дугайында билиг. Тыва дылдын диалектилеринин болуктээшкени.	1	Конспект	18.09	
4.	ЧСК. Диктант «Ааттынган хойлаарак»	1	Орф.,пунктуа стыг дурумнер	25.09	
5.	Частырыглар-биле ажыл Лексика болгаш фразеология. Сос. Состун утказы, уткаларынын аразында харылзаалар. Состун лексиктиг болгаш грамматиктиг уткалары.Состун дорт,доора,кожурген утказы	1	Конспект М-10,11,12	02.10	
6.	Чангыс болгаш хой уткалыг состер. Состернин уткалыг харылзааларынын аайы-биле болуктери: омоним, синоним, антоним. Омонимнер, оон хевирлери..	1	Конспект М-20,22,23	09.10	
7.	Синонимнер, оларнын янзылары. Антонимнер.	1	М-29,33,35	16.10	
8.	ЧСК. Хыналда ажыл.	1	Лексикага грамматиктиг чогаадыг	23.10	
9.	ЧСК.Частырыглар-биле ажыл .Карточкалар-биле ажыл.	1	Созуглелди хайгаарап, омоним, синоним, антонимниг одуруглар тургузар	06.11	

10.	Лексиканы тывылган угунун аайы-биле болуктээри. Ниити турк лексика. Улегерлээн лексика. Моол дылдан улегерлээн состер. Орус дылдан болгаш орус дылды дамчыш-тыр улегерлээн состер.	1	М-38,40,44 Тест	13.11	
11.	ЧСК.Анчы .Эдертиг Частырыглар-биле ажил	1	Анчы сагылгалар- презентация	20.11	
12.	Лексиканы ажыглалынын аайы-биле болуктээри. Ховар ажыглалдын состери. Эргижирээн состер. Неологизмнер.	1	М-48 Тест	27.11	
13.	Кызыгаарлыг ажыглалдын состери. Терминнер болгаш мергежил состери (профессионализмнер). Жаргонизмнер. Диалектизмнер.	1	М-52,53,56 Тест	04.12	
14.	Онзагай ажыглалдыг состер: табу, эвфемизмнер. Тыва ономастика.	1	М-59,60,64 Тест	11.12	
15.	Фразеология. Тыва лексикография.	1	М-67,68 Чогаадыг- сайгарылга	18.12	
16.	ЧСК. Хыналда ажил.	1	Фразеологизм -нерге чурук чуруур	25.12	
17.	ЧСК.Частырыглар-биле ажил. Фонетика, графика, орфоэпия (шын адалга). Ажык болгаш ажык эвес уннернин болуктээшкини	1	М-73, 74, 82	15.01	
18.	Ажык уннернин аяннажылгазы (сингармо-низм). Уннернин каттыжар ниити дурумнери. Ажык эвес уннернин сос иштинге домейлежири (ассимиляция). Уннернин чидери болгаш оон туннелдери.	1	М- 100,106,109	22.01	
19.	Сос иштинге туружунун аайы-биле уннернин оскерли бээри. Протеза, элентеза, эпитеза. Графика.Алфавит.	1	М- 114,118,121	29.01	
20.	Кадыг(ъ),чымчак (ь)демдектерни хереглээри. Слог. Тыва дылда слогтун хевирлери. Ударение.	1	М-127, 128,129	05.02	
21.	ЧСК. Бот ажил.	1	«Шынчы сос»чогаадыг	12.02	

22.	ЧСК.Частырыглар-биле ажил .Орфоэпия(шын адалга)Состу шын кожуреринин дуруму.	1	132,136,	19.02	
23.	Кичээл-практикум.	1	а75 айт. харыы.М-140, 141	26.02	
24.	Сос тургузуу болгаш сос чогаадылгазы. Состернин уткалыг кезектери (морфемалар). Кожумактарнын вариантлыг болуру	1	М-146,148	04.03	
25.	Дос дугайында билиг. Хевир тургузар кожумактар. Оскертилге кожумактары	1	Тест М-153,156, 159	11.03	
26.	ЧСК. Хыналда ажил.	1	А 85 айт. харыы	18.03	
27.	ЧСК.Частырыглар-биле ажил . Сос чогаадылгазы. Морфологтуг арга. Синтаксистиг арга. Хураангайлаашкын аргазы.	1	М-161, 163, 167	01.04	
28.	Сос чогаадылгазынга катаптаашкын-зачёт	1	А.93 айт. харыы	08.04	
29.	ЧСК. Грамматиктиг сайгарылгалар. Грамматика. Морфология. Чугаа кезектери. Тускай чугаа кезектери. Чуве ады.Чуве адынын бичеледир,чассыдар хевири.Ч.А оскерлир хевирлери-саң,хамаарылга,пажеж	1	тест173,180, 186 ,189 ,193 а 106 хыналда айтырыглар	15.04	
30.	Демдек ады. Сан ады. Ат орну.	1	а110 айт. харыы 206, 215 ,а.114 айт. х арыы	22.04	
31.	Кылыг созу. Кылыг созунун залогтары, видтери. Причастиелер.Деепричастиелер. Наклонениелер.	1	а120 айт. харыы М-228, 241 . а125 а128,а131 айт.харыы	29.04	
32.	Тускай чугаа кезектери.ЧСК. Тест	1	М-221 а138, 150 айт. харыы	06.05	
33.	Частырыглар-биле ажил. Наречие. Дузалал чугаа кезектери. Эдеринчилер.	1	М-335 ,341	13.05	

34.	ЧСК. Бот ажыл. Артынчылар. Эвилелдер,эвилелзиг состер..	1	М-348,352, 364а 174 айт.харыы	21.05	
35.	Ниити катаптаашкын.Чайгы онаалгалар	1	М-370,3 72 а178 айт. харыы М-379 доктаадыр	27.05	